

The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States

U. S. Congress, W.W. Norton & Company, Inc. New York, NY, 2004, 567 str.

Problem terorizma iako dugo egzistira kako u međunarodnim odnosima pa time i u stručnim publikacijama, ipak privlači posebnu pozornost posljednjih nekoliko godina. Ne bez razloga. Napad na američke gradove 11. rujna 2001. ne samo da je promijenio sliku samih Amerikanaca o vlastitoj sigurnosti i nedodirljivosti, već je, što je mnogo važnije, drastično i dugoročno promijenio svakodnevicu, način življenja pa i razmišljanja običnih ljudi (ili barem većine) u gotovo svim dijelovima našeg planeta.

Strah od terorističkog napada i velika vjerojatnost ponovnih nevinih žrtava na javnim mjestima, stvara atmosferu nesigurnosti, bojazni i uvjerenja da više nigdje nitko nije siguran. To upravo i jest glavni motiv terorističkih organizacija koje su svojim aktivnostima okrenute ne samo prema izabranim političkim, gospodarskim i vojnim ciljevima, već i prema najširoj javnosti koja je najlakša i najosjetljivija meta.

Napad od 11. 9. svakako predstavlja drastičnu prekretnicu u načinu vođenja terorističkog čina te same njegove posljedice. Prvi put je to učinjeno na način da se komercijalni zrakoplov iskoristi kao sredstvo napada na civilne i vojne ciljeve. Prvi puta je to učinjeno na tlu Sjedinjenih Država i to sinkronizirajući napade na sva tri simbola američke moći – politički, vojni i ekonomski. Teroristički napad i rušenje Twinsa u New Yorku, odnosno navođenje zrakoplova na zgradu Pentagona u Washingtonu, postavlja nekoliko pitanja na koje dosad nema preciznih odgovora, a oni koji se nameću nisu nimalo optimistički. Mogu li se takvi i slični napadi spriječiti? Kako zaštititi nevine (civilne) žrtve takvih napada? Što međunarodna zajednica, svaka država zasebno i pojedinac mogu učiniti da bi se zaštitili? Jesmo li svjedoci započelog Trećeg svjetskog (anti)terorističkog rata? Koliko bi on mogao potrajati? Može li se on uopće dobiti? S kojom cijenom?

Produkt Nacionalne komisije američkog Kongresa predstavlja ustvari dokument koji bi trebao približiti kronologiju samog događaja, ali što je mnogo važnije, inicirati odgovore na neka od postavljenih pitanja. Izvješće službene komisije američkog Kongresa predstavlja ujedno i preporuke za daljnje razmišljanje kako Predsjedniku i njegovoj Administraciji (i budućim), Kongresu i njegovim zakonodavnim ovlastima, ali i običnim Amerikancima, dakle građanima koji bi i ubuduće mogli biti najveća žrtva terorističkih napada. Komisija je ustanovljena četrnaest mjeseci nakon napada i to od po pet predstavnika dviju glavnih stranaka i 81 profesionalnog člana. Kroz Komisiju je prošlo 2,5 mil. stranica raznih dokumenata, razgovarano

je s više od 1.200 osoba iz 10 zemalja, saslušano je i uzeta su svjedočanstva od oko 160 svjedoka.

Komisija je došla do jednoglasnog zaključka da institucije koje se bave zaštitom nacionalne sigurnosti nisu shvaćale ozbiljnost i opsege mogućih terorističkih napada kao i njihove posljedice. To je direktno utjecalo i na bilo kakvo ozbiljnije prilagođavanje planova i procedura preventivnog djelovanja i odvrćanja mogućih napada, pa time i mogućnosti njihovog sprečavanja. Posebno je apostrofirano pomanjkanje suradnje i koordinacija između institucija, poglavito onih koje se bave obavještajnim radom i razmjenom njihovih informacija, kako međusobno, tako i na međunarodnoj razini. Kongresno Izvješće samo je potvrdilo ono što je odmah bilo jasno, a odnosilo se na nespornost američkih institucija i društva na ovakve ugroze.

Između redaka može se jasno iščitati stalna konkurencija koja postoji unutar američke obavještajne zajednice koja ima i svoje negativne konzekvence koje su se na najgori mogući način manifestirale uoči 11. rujna.

Protuobavještajne i protuterorističke strukture unutar FBI i CIA-e, ali i nekih drugih institucija, jednostavno nisu dovoljno koordinirale svoje aktivnosti posebno u fazi kada su neki sudionici kasnijeg napada već bili u obradi. Nenamjerni propusti i namjerno "skrivanje" informacija od CIA-e kako bi se ono moglo kasnije "ekskluzivno" prezentirati na pravom mjestu, dovelo je do niza previda (10 ih je navedeno u Izvješću) koji datiraju od 2000. godine, a neposredno se vezuju uz napad od 11. rujna.

Kroz 13 poglavlja, Izvješće daje zanimljiv pregled dosadašnjih spoznaja nekih ranijih terorističkih napada poput onog iz 1993. na World Trade Center, napad na razarač USS Cole, bombaške napade u Keniji i Tanzaniji pa do uloge islamskog fundamentalizma, bin Ladena i Al-Qaede. Svoje mjesto u Izvješću dobili su i pojedinci koji su planirali te napade s osvrtnom na njihov osobni profil i aktivnosti do kojih se došlo obavještajnom obradom ili rekonstrukcijom samih događanja. Poseban dio u dokumentu odnosi se na pojedine države koje su ključne za daljnju borbu protiv terorizma poput Pakistana, Afganistana i Saudijske Arabije. Uz kratku analizu svake od ovih država, daju se i konkretne preporuke Administraciji kako dalje postupati sa stanovišta američkih nacionalnih interesa. Primjerice, Saudijska Arabija je navedena kao problematičan saveznik čije vodstvo surađuje s Administracijom, ali istodobno i nadalje ostaje jedan od glavnih izvora donacija za islamske ekstremiste. Činjenica da je 15 od 19 otmičara zrakoplova 11. rujna bilo iz Saudijske Arabije, govori sama za sebe.

Jedna od važnijih preporuka samoj Administraciji svakako je vezana za reorganizaciju vladinih institucija, posebice onih iz obavještajne zajednice koje, po mišljenju Komisije, još uvijek funkcioniraju na načelima iz vremena hladnog rata. Tako se događa da se profesionalci u svom radu moraju uz postojeće prijetnje i probleme boriti i sa starom i neefikasnom organizacijom koja smanjuje efikasnost i ažurnost. Jedna od preporuka je ujedinjenje obavještajnih institucija i imenovanje novog direktora na razini državne obavještajne zajednice koji bi ustvari zamijenio sadašnji položaj direktora CIA-e

(*National Intelligence Director*), što podrazumijeva i stvaranje nove, uvezane baze obavještajnih podataka, ali i jače uloge Kongresa u nadgledanju rada obavještajnih institucija. Ključna preporuka Komisije jest ustrojavanje Nacionalnog centra za protuterorizam (*National Counterterrorism Center – NCTC*) koji bi trebao biti centar za združeno operativno planiranje sastavljen od osoblja iz različitih postojećih agencija.

I do sada je bilo pokušaja stvaranja nečega sličnog, ali su isto tako bili prisutni otpori u prepuštanju obavještajnog prostora od strane CIA-e, FBI, DIA-e, NRO, INR, NSA-e i dr. Događaj od 11. rujna 2001. jest prekretnica i prva prava prilika odnosno test koliko se stvarno želi učiniti više u objedinjavanju američkih obavještajnih potencijala. Nedostatak razmjene informacija na domaćem obavještajnom prostoru, direktno se i još većoj mjeri reflektira i na izbjegavanje razmjene informacija na međunarodnom planu. Izvješće ističe taj problem posebno u svijetlu nužnosti globalne borbe protiv terorizma, što nužno podrazumijeva i suradnju na obavještajnom planu, odnosno ozbiljnije uzimanje u obzir informacija koje dolaze od savezničkih država, ali i razmjenu postojeće informacije s njima.

Izvješće kongresne Komisije predstavlja koristan dokument i u kontekstu otpočete reorganizacije američkog obavještajnog sustava. Smjena čelnog čovjeka CIA-e bila je očekivana iz dva glavna razloga. S jedne strane, previše je bilo organizacijskih i operativnih propusta uoči, ali i nakon napada 11. rujna dok, s druge strane, Centralna Agencija jednostavno mora mijenjati svoj negativni *image* u javnosti. Dodatni razlog je i činjenica da se sve to događa samo tri mjeseca prije predsjedničkih izbora i u atmosferi kada se očekuje ponovni veći teroristički napad. Sasvim je izvjesno da smjena čelnog čovjeka glavne obavještajne organizacije nije sama po sebi dovoljna. Direktor CIA-e je glavni koordinator američke obavještajne zajednice, ali bez ozbiljnije reorganizacije cijelog sustava teško će se postići konkretni pozitivni pomaci.

Preporuka Komisije ide i korak dalje te se predlaže i konkretna struktura obavještajne zajednice na čijem čelu bi bio direktor nadređen svim ostalim obavještajnim institucijama i agencijama, a organizacijski bi bio u užem kabinetu Predsjednika. Tu treba očekivati najviše otpora od sadašnjih agencija koje su i u prošlosti željele imati pristup izravno do Predsjednika bez posrednika.

Povoljna okolnost jest spremnost obje stranke i glavnih političkih čimbenika da se nešto mora mijenjati u cilju bolje zaštite. Nepovoljna je činjenica da su sve dosadašnje reorganizacije obavještajne zajednice nailazile na otpore unutar njih samih. Oponenti radikalnijim reformama ističu kritičan trenutak za bilo kakve ozbiljnije promjene u uvjetima kada je rat s terorizmom, u najširem značenju te riječi, u vrlo osjetljivoj fazi te bi moglo imati neželjene posljedice na postrojbe na terenu.

Kongresna Komisija obavila je svoj posao profesionalno u okvirima u kojima je mogla doći do maksimalno relevantnih podataka, dala je korisne preporuke i naznačila pravce kojima bi trebao ići preustroj obavještajne zajednice. Kako je uvijek puno lakše nešto pisati i predlagati negoli to provoditi u djelo i

još usto imati brze i konkretne rezultate na terenu, bit će zanimljivo pratiti u kojoj mjeri će naredna Administracija moći odgovoriti na postojeće izazove. Određene rezerve prema dokumentu Komisije pokazali su sadašnja Administracija i predsjednik Bush izbjegavajući dati odgovore na traženja demokrata da se otvori rasprava u Kongresu o nalazima i preporukama nezavisne kongresne Komisije, a posebno o predstojećim ozbiljnim organizacijskim i personalnim promjenama u obavještajnoj zajednici.

Za stručnu javnost, posebno onu koja se bavi obavještajnom problematikom, ovo Izvješće američkog Kongresa mora biti obvezno štivo, dok bi se trebalo preporučiti i svim drugima kao korisna literatura koja će pomoći u razumijevanju ne samo uzroka i posljedica terorističkog napada od 11. rujna 2001. koji ima svoje dugoročne posljedice ne samo na američko društvo, već i na sve nas. Dokument je važan i sa stanovišta predloženih konkretnih preporuka, ideja, smjernica kako i što učiniti da se isto ne ponovi.

Mladen Nakić